



Анна Євгеніївна ЯРМОЛА,
аспірант Львівського національного університету
імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000,
yasinovsk@gmail.com

УДК 340.130.54

КОДЕКСИ УКРАЇНИ: ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ВИМОГИ

Здійснюється загальнотеоретична характеристика кодексів, їх диференціація за різноманітними критеріями. Встановлюється співвідношення між поняттями “кодифікаційна діяльність”, “кодифікаційний процес”, “кодифікаційна техніка”, “кодифікаційна технологія”. Виявляються основні техніко-технологічні вимоги, які ставляться до кодексів України, а також міра їх формалізації у чинному законодавстві України. Аналізується проект Закону України “Про нормативно-правові акти” та встановлюється, що у ньому відсутні необхідні положення, які фіксували б вимоги до кодексів, та правила (порядок) застосування відповідних прийомів та засобів при їх створенні. А це знижує якість та досконалість таких актів, як їх значущість у системі джерел права України. Аналізуються можливості закріплення техніко-технологічних вимог до кодексів України. Робляться висновки про відсутність легалізованих положень щодо техніко-технологічних вимог, що ставляться до кодексів України та пропонуються форми їх легалізації у проекті Закону України “Про нормативно-правові акти”.

Ключові слова: систематизація, кодифікація, кодифікаційна техніка, кодифікаційна технологія, правотворчість, кодекси.

Сучасна система джерел права України є складною та багатоманітною. Водночас, поряд з Конституцією України, кодекси покликані забезпечувати її цілісність, оскільки вони забезпечують ефективність правового регулювання значної частини суспільних відносин. А відтак до їх якості та досконалості мають ставитися формалізовані вимоги високого рівня.

На жаль, у вітчизняному законодавстві відсутні такі вимоги і до джерел права в цілому, і до кодексів зокрема. Не приділяється достатня увага цим питанням і у вітчизняній юридичній літературі.

У вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі ті чи інші питання кодифікаційної техніки, юридичної природи кодексів, їх місця у системі джерел права висвітлювалися у працях В. Баранова, Ю. Бисаги, О. Богачової, Є. Гетьман, Р. Кабріяка, Д. Керимова, Є. Погорелова, В. Риндюк, О. Рогача, В. Тарасюка, Ю. Тихомирова, Д. Чухвичова, О. Ющика та інших.

Проте поза увагою дослідників залишаються техніко-технологічні вимоги, що ставляться до кодексів та кодифікаційної діяльності.

Метою статті є загальнотеоретична характеристика кодексів України та виявлення основних техніко-технологічних вимог до них.

Зважаючи на те, що кодекс — це кодифікований закон, який охоплює основні параметри галузі, інституту чи іншого системного утворення у межах правового регулювання, він повинен мати високу стабільність, регулювати широке коло питань у межах галузі чи інституту, мати складну, логічну і чітку організацію змісту, високий



рівень уніфікації приписів, значну новелізацію змісту, основні параметри системного утворення у межах предмета правового регулювання.

Окрім того, кодексам притаманні і видові особливості. Так, процесуальні кодекси є необхідною формою реалізації норм матеріального права, здійснення прав та виконання обов'язків відповідними суб'єктами; визначають правила та регламентують процедури розгляду юридичної справи; їх приписи є більш конкретизовані, ніж матеріальні; вони забезпечують здійснення правосуддя у відповідних видах судочинства; регулюють публічно-правові відносини імперативним методом.

У той же час кодекси матеріального права є необхідною формою закріплення положень про коло суб'єктів права, визначають їх правовий статус, порядок утворення, функціонування, структуру та компетенцію суб'єктів, встановлюють зміст прав та обов'язків у межах предмета регулювання; закріплюють спеціальні для конкретної галузі чи інституту права юридичні конструкції; містять значну частку нормоутворюючих приписів, що спрямовані на регулювання, охорону та захист суспільних відносин.

Наявність усіх цих властивостей забезпечується дотриманням техніко-технологічних вимог, що ставляться до кодексів.

Дослідження вітчизняних кодексів свідчить, що такі вимоги не завжди дотримуються. Зокрема спостерігається часте внесення змін до них, що є порушенням стабільності кодифікованих положень; колізійність; не завжди має місце і високий рівень уніфікованості нормативно-правових приписів. Ці та інші недоліки часто виникають через відсутність формалізованих положень про кодифікаційну техніку та технологію, що може сприяти порушенню техніко-технологічних вимог, зниженню якості кодексів. На жаль, і в проекті Закону України "Про нормативно-правові акти в Україні" такі вимоги не зафіксовані, як не виокремлені й особливості кодифікаційної техніки та технології [1].

У той же час у юридичній літературі ці питання є актуальними. І хоча уподібнених підходів щодо розуміння кодифікаційної техніки та технології не сформовано і до сьогодні, проте прослідковуються спроби їх знайти.

Так, В. М. Тарасюк під кодифікаційною технікою розуміє сукупність правил упорядкування правового матеріалу, розміщення його за окремими розділами та рубриками. Науковець зазначає, що вони здійснюються для систематизації фактичного законодавчого матеріалу, а тому включає спеціальні засоби, методи та прийоми компонування, обробки та класифікації нормативних актів [2, с. 252–254].

Про необхідність виокремлення особливих прийомів кодифікаційної техніки йдеться і у спільній праці О. Я. Рогача та Ю. М. Бисаги [3, с. 72–73, 77].

Погорелов Є. В. під кодифікаційною технікою розуміє сукупність засобів та прийомів і правил здійснення кодифікаційної діяльності та створення кодифікаційних актів [4, с. 105].

У той же час В. І. Риндюк зазначає, що кодифікаційна техніка, яка є видом законодавчої техніки, є системою юридико-мовних та юридико-логічних прийомів, методів, юридичних процедур і спеціально-юридичних засобів діяльності державного апарату з упорядкуванням правових положень юридичних норм і зведення їх до єдиного кодифікаційного акту [5, с. 145].

Аналіз різних точок зору щодо кодифікаційної техніки та технології свідчить, що автори часто не розмежовують поняття "кодифікаційна техніка" та "кодифікаційна технологія", або ж уподібнюють останнє та поняття "кодифікаційна діяльність". А це різні за змістом поняття, хоча і такі, що тісно взаємодіють.

Так, кодифікаційна діяльність є різновидом законотворчої діяльності, хоча водночас вона є і систематизаційною діяльністю, тобто це діяльність органу законодавчої влади, яка спрямована на створення, зміну, припинення та систематизацію нормативно-правових приписів, що містяться у кодексах. У той же час кодифікаційна техніка є сукупністю засобів та прийомів створення, зміни, припинення, систематизації кодифікованих приписів.



Щодо кодифікаційної технології у юридичній літературі висловлюються також різні позиції.

Так, В. І. Риндюк під кодифікаційною технологією розуміє певну послідовність дій щодо здійснення кодифікації з використанням кодифікаційної техніки з метою створення кодифікаційних актів [5, с. 145].

Водночас В. М. Барсукова під технологією структурування кодифікованого акта розуміє системну, цілеспрямовану діяльність компетентного суб'єкта щодо формування якісної структури кодифікованого акта за допомогою науково обґрунтованого комплексу правотворчих дій, принципів, засобів, прийомів та правил, що здійснюються в установленому порядку [6, с. 35].

Слід звернути увагу і на позицію В. М. Баранова та В. Н. Карташова, які під технологією кодифікації розуміють засновану на певних принципах, прогнозах та планах (стратегії) систему мислинневих та зовнішньо актуалізованих дій компетентних осіб та органів, що пов'язана із впорядкуванням та приведенням до певної системи правових приписів, створення єдиного внутрішньо та зовнішньо узгодженого кодифікаційного акта, в ході якої оптимально використовуються необхідні ресурси (матеріальні, трудові та інші), засоби (техніка), способи та методи (тактика), процесуальні форми (стадії, процес) та відповідні механізми контролю за діяльністю суб'єктів та учасників кодифікаційної практики [7, с. 61–62]. Але і в цій дефініції уподібнюється в деякій мірі поняття “кодифікаційна технологія” та “кодифікаційний процес”. Хоча кодифікаційний процес не можна ототожнювати з кодифікаційною діяльністю, адже сутністю його є відображення послідовності кодифікаційної діяльності.

Водночас ще Д. А. Керімов зазначав, що кодифікаційний процес складається з кількох етапів, кожний з яких передбачає застосування відповідних методів, прийомів, правил законодавчої техніки [8, с. 73]. У той же час справедливо зазначають Н. А. Власенко та Т. Я. Хабрієва: юридична технологія відповідає на запитання як, у якому порядку здійснювати правотворчу діяльність, а техніка — за допомогою яких прийомів та засобів здійснюються відповідні операції, дії [9, с. 26].

Отже, кодифікаційна техніка є своєрідним інструментарієм кодифікаційної діяльності, а технологія — порядком (правилами) застосування цього інструментарію у ході кодифікаційного процесу. У реальній правотворчій діяльності вони тісно взаємодіють.

Таким чином, кодифікаційна технологія є системою правил застосування прийомів та засобів створення, зміни, припинення та систематизації кодифікованих приписів. І застосовуються вони на відповідних етапах кодифікаційного процесу.

Як відомо, основним результатом кодифікаційної діяльності є кодекс, який має займати чільне місце у системі джерел права та забезпечувати ефективність правового регулювання. З цієї метою і до кодексів мають ставитися відповідні техніко-технологічні вимоги, які, насамперед, слід було розділити на змістовні та формальні. До змістовних вимог, що ставляться до кодексів, як і до будь-яких джерел права, можна віднести відповідність їх змісту соціальним факторам, логічній основі, сучасній діловій українській мові, техніці юридичного письма, чинним нормативно-правовим приписам, наявність механізму реалізації приписів та забезпечення їх виконання. Ідентично формальними вимогами, як відомо, є правильність вибору юридичної форми, належна структурна організація, відповідність чинній системі джерел права міжнародним правовим стандартам.

Ці вимоги мають бути враховані при створенні кодексів. Проте є вимоги, які ставляться саме до кодексів з урахуванням особливостей їх юридичної природи. Насамперед, мова йде про правильний вибір предмета правового регулювання, який у межах кодексу охоплює широке коло інституційних чи галузевих питань, високий рівень стабільності та уніфікованості, наявність особливого механізму реалізації нормативно-правових приписів у межах нормативно-правового інституту, галузі, відповідність галузевим принципам та типологізації. І якщо змістовні вимоги є в переважній більшості загальними для всіх джерел права, то формальні вирізняються.



Бажаним було б закріплення цих вимог та правил підготовки кодексів у чинному законодавстві. На жаль, проект Закону України “Про нормативно-правові акти” не містить усіх необхідних вимог щодо кодексів України.

Так, у ст. 11 проекту цього Закону, яка називається “Кодекс та особливості його структури”, зазначаються лише структурні вимоги: поділ на розділи, глави, частини (загальну та особливу), зміст цих частин та їх пов’язаність [1]. Відсутні і положення щодо кодифікаційної техніки і технології.

Та це і не дивно, з огляду на визначення понять “кодекс” та “кодифікація”, які зафіксовані у ст. 1 проекту Закону України “Про нормативно-правові акти”. Щоправда, у регламенті Верховної Ради України зафіксовані деякі особливості кодифікаційного процесу: не допускається остаточне прийняття проектів кодексів після першого та другого читання; не допускається скорочення терміну, відведеного для подання пропозицій до повторного першого читання; при розгляді проекту в першому читанні не допускається прийняття процедурного рішення про обговорення його за скороченою процедурою; не допускається скорочення строків подання пропозицій і поправок до проекту кодексу, який готується до другого читання, та інше [10]. Але це все стосується кодифікаційного процесу, а не техніки та технології.

Загальнотеоретичний аналіз техніко-технологічних вимог до кодексів України свідчить про те, що у юридичній літературі і до сьогодні відсутнє чітке розмежування понять “кодифікаційна техніка”, “кодифікаційна технологія”, “кодифікаційна діяльність”, “кодифікаційний процес”, що негативно позначається на правотворчій практиці та якості кодексів.

У той же час в Україні відсутнє законодавче закріплення цих понять та техніко-технологічних вимог до кодексів України. Такі вимоги, до процесу в Україні зокрема і правила (порядок) здійснення кодифікаційної діяльності, необхідно було б закріпити у Законі України “Про нормативно-правові акти”, хоча особливості видових кодифікаційних технологій потребують подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Про нормативно-правові : проект Закону України від 01.12.2010, зареєстр. за № 7409 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. — URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=39123.
2. Тарасюк, В. М. Юридична, законодавча та кодифікаційна техніка [Текст] / В. М. Тарасюк // Правова держава. Щорічник наукових праць. — К., 1997. — Вип. 8. — С. 251–255.
3. Рогач, О. Я. Кодифікаційні акти в системі законодавства України [Текст] : монограф. / О. Я. Рогач, Ю. М. Бисага. — Ужгород : Ліра, 2005. — 124 с.
4. Погорєлов, С. В. Кодифікаційна діяльність у правовій системі України (загальнотеоретичний аспект) [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень” / С. В. Погорєлов ; Нац. ун-т внутр. справ України. — Х., 2000. — 18 с.
5. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка [Текст] / Ю. С. Шемчушенко, О. І. Ющик та ін. ; за заг. ред. О. І. Ющика. — К. : Парламентське видавництво, 2007. — 208 с.
6. Барсукова, В. Н. Основы структурирования кодифицированных актов [Текст] / В. Н. Барсукова ; под ред. И. Н. Сенякина. — М. : Статут, 2011. — 207 с.
7. Баранов, В. М. Юридические принципы технологии правовой кодификации [Текст] / В. М. Баранов, В. Н. Карташов // Кодификация законодательства: теория, практика, техника : материалы международной научно-практической конференции (Нижегород, 25–26 сентября 2008 года). — Н. Новгород : Изд-во Нижегород. акад. МВД России, 2009. — С. 60–73.
8. Керимов, Д. А. Кодификация и законодательная техника [Текст] / Д. А. Керимов. — М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1962. — 160 с.
9. Юридическая техника [Текст] : учебн. пособ. [по подготовке законопроектов и иных нормативных правовых актов органами исполнительной власти] / под ред. Н. А. Власенко, Т. Я. Хабриева. — М. : Эксмо, 2009. — 272 с.



10. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-VI [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>.

*Рекомендовано до друку кафедрою теорії та філософії права
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол № 10 від 10 березня 2014 року)*

Надійшла до редакції 26.05.2014

Ярмола А. Е. Кодексы Украины: технико-технологические требования

Осуществляется общетеоретическая характеристика кодексов, их дифференциация по различным критериям. Устанавливается соотношение между понятиями “кодификационная деятельность”, “кодификационный процесс”, “кодификационная техника”, “кодификационная технология”. Выявляются основные технико-технологические требования, предъявляемые к кодексам Украины, а также степень их формализации в действующем законодательстве Украины. Анализируется проект Закона Украины “О нормативно-правовых актах” и устанавливается, что в нем отсутствуют необходимые положения, которые бы фиксировали требования к кодексам, и правила (порядок) применения соответствующих приемов и средств при их создании. Это снижает качество и совершенство таких актов, как их значимость в системе источников права Украины. Анализируются возможности закрепления технико-технологических требований к кодексам Украины. Делаются выводы об отсутствии легализованных положений по технико-технологическим требованиям, предъявляемых к кодексам Украины и предлагаются формы их легализации в проекте Закона Украины “О нормативно-правовых актах”.

Ключевые слова: систематизация, кодификация, кодификационная техника, кодификационная технология, прототворчество, кодексы.

Yarmola, A. Ye. Codes of Ukraine: Technical and Technological Requirements

The article defines general theoretical description of the codes and their differentiation according to various criteria. The correlation between the definitions “codification activities”, “codification process”, “codification technique”, “codification technology” is given. Main technical and technological requirements that relate to the codes of Ukraine, as well as the degree of formalization in the current legislation of Ukraine are defined. The draft law of Ukraine “On Legal Acts” is analysed and states that it lacks the necessary provisions which would establish requirements for the codes and rules (order) the use of appropriate methods and tools for their creation. This reduces the quality and excellence of such acts as their importance in the system of sources of law in Ukraine. The opportunities to consolidate technical and technological requirements for codes of Ukraine are analysed. Conclusions about the lack of formal regulations on technical and technological requirements that relate to the codes of Ukraine, as well as forms of legalization in the draft law of Ukraine “On Legal Acts” have been made.

Keywords: systematization, codification, codification technique, codification technology, law-making, codes.

